

Katar Krizi Işığında Yeni Bölgesel Dinamikler

Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri liderliğinde bazı Körfez ülkelerinin Katar'a karşı başlattıkları ambargo, Ortadoğu'daki dinamiklerin ve taşların ne kadar birbirinin içine geçmiş girift ve çetrefilli olduğunu bir kere daha ortaya koydu. Katar nüfus bakımından küçük olmasına rağmen son yıllarda geliştirdiği siyasal ittifaklar, kültürel etki ve medyatik nüfuzuyla kolay yenilir yutulur bir ülke olmadığını gösterdi. Bununla birlikte Suriye örneğinde olduğu gibi, aslında bölgedeki her yeni krizin farklı boyutları olduğunu ve birçok bölgesel ve uluslararası aktörü etkileyebileceğini ve hatta olaylara müdahil edebileceğini de ortaya koydu. Bu anlamda Katar'ın etki ve nüfuz potansiyelinin sadece bölgesinde değil, başta Balkanlar olmak üzere Afrika ve Güneydoğu Asya'da da ciddi boyutta olduğunu belirtmek gerekir. Zira gerek medya desteği gerekse finansal anlamda Katar'a ümitlerini bağlamış olan birçok bölgesel ve uluslararası aktör söz konusu.

Katar krizi bütün iç dinamiklerin ve ailevi ilişkilerin geldiği rekabetin boyutunu göstermesi dışında ayrıca, uluslararası ilişkilerde küçük ülkelerin gücünü göstermesi açısından da önemli bir ilk oldu. Katar, stratejik manevraları ve çok yönlü politikalarıyla kolay lokma olduğunu düşünenleri bir hayli yanılttı.

Bu aşamada Katar'da zorla olası bir rejim veya politika değişikliğine gidilmesi, Ortadoğu'da tekrar ciddi bazı sıkıntıların doğmasına sebep olacaktır. Zira bu tür müdahaleler ve darbelerin sonuçları konusunda önümüzde hâlihazırda Abdulfettah Sisi'nin Mısır'da gerçekleştirdiği darbe gibi önemli bir kıstas bulunmaktadır. Aslında Katar krizi bağlamında düşündüğümüzde, Sisi'nin gerçekleştirdiği darbenin bölgesel boyutları açısından ne kadar derin bir darbe olduğunu fark etmek mümkündür. Zira bu darbeden sonra bölgede birçok taş yerinden oynayarak Arap Baharı'nı sonlandırma noktasına getirmiştir. Bu durumda yukarıdaki kontekte de bağlı olarak, Katar krizi bağlamında Suudi Arabistan'ın bölgesel açıdan etkisi ve yansımalarına bakmak isabetli olacaktır.

Obama'nın son döneminde Suudi Arabistan'ın özellikle "11 Eylül" yasası ile ilgili yaşadığı sorunlar ve travmalar, Suudi kamuoyunda ciddi endişelere yol açmıştır. Donald Trump'ın ABD'nin başına gelmesi de bu endişeyi korumuş, öyle ki Suudi vatandaşlarını ülkelerinin geleceği hakkında ciddi sorgulamalara itmiştir. Trump'ın Mayıs ayında Suudi Arabistan'a ziyaretine kadar bu endişelerden dolayı ülke genelinde ekonomik bir durgunluk yaşandığını da belirtmek gerekir -vatandaşlar psikolojik etkiden dolayı harcamalarını kısıtlarken, yatırımcılar da risk almaktan çekinmiştir. Trump'ın ziyareti ve Suudi Arabistan'ın tekrar ABD'den güvence alması, Suudi toplumu açısından psikolojik bir rahatlatma getirmiştir. Bu noktada, Suudi toplumunda İran tehlikesi konusunun paranoyak bir hal aldığını da ayrıca belirtmek gerekir.

Katar krizine Suudi Arabistan perspektifinden baktığımızda, bu iç dengelerin krizin bölgesel etkilerini daha da önemli kıldığı görülmektedir. Zira Suudi Arabistan açısından krizden doğan riskler ve fırsatlar bölgede ciddi etkilere yol açmaktadır. Henüz Katar krizi tam olarak çözülmemişken, başta Türkiye ve Kuveyt olmak üzere yoğun diplomatik çabalar sürerken, Suriye muhalefeti içinden gelen çatlak sesler ve çıkan çatışmalar, Yemen savaşındaki gelişmeler, Türkiye-Suudi Arabistan ilişkilerindeki tartışmalar ve bu durumun Kürt meselesindeki yansımaları, aslında bölgesel açıdan krizin ne kadar derinleşebileceğinin göstergeleri olmuştur.

Hasılı, Katar krizinin Türkiye ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkiyi de derinden etkileme gücünde olduğunu belirtmek gerekir. Bölgenin önemli finansal güçlerinden olan Suudi Arabistan, Katar krizi karşısında Türkiye'nin sergilediği tutumu muhtemelen beklememiştir. Türkiye'nin Katar'a asker gönderme kararının ardından Suudi Arabistan'da özellikle medya üzerinden başta Cumhurbaşkanı Erdoğan olmak üzere Türkiye'ye karşı menfi bir propaganda başlatıldığı görülmektedir. Daha önce Rus medyası tarafından servis edilen Türkiye'nin teröre destek verdiği ve DAESH ile bağlantılı olduğunu iddia eden gayrisahih görümler, Suudi Arabistan'ın Ortadoğu'daki etkisini artırma amacıyla desteklediği *el-Arabiya* başta olmak üzere *el-Hayat*, *Ukaz* gibi geniş medya ağı tarafından kullanılmaktadır. Diğer yandan sosyal medyada oldukça etkili ve büyük bir trol ağı kuran Suudiler, kamuoyunda Türkiye'nin Katar'a verdiği desteği büyük bir kızgınlıkla karşılamıştır. Sosyal medya üzerinden *Türk mallarını boykot* ve *Kürdistan bağımsızlığını destek* şeklinde açılan hashtaglar bu kızgınlığın yansımalarıdır.

Bu gelişmelere rağmen Suudi Arabistan'ın Türkiye ile ilişkiler konusunda olumsuz anlamda meseleyi çok ileriye taşımamasını beklemek de pek gerçekçi değildir. Zira İran'ın Tahran'dan Beyrut'a kadar tamamlamakta olduğu Şii eksenli Suudi Krallık açısından büyük güvenlik riskleri oluşturmaktadır. Gerek

Türkiye tarafından yapılan gönül alıcı açıklamalar gerekse Suudi yetkililerin Türkiye'ye karşı herhangi sert bir açıklamada bulunmaması, bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Hatta bu anlamda Türkiye krizi fırsata çevirmeye de uğraşmalıdır.

Katar krizinin başlangıcından hemen önce Şam'a yakın Doğu Guta'da Katar ve Suudi Arabistan'ın desteklediği gruplar arasında çıkan çatışmalarda 100'den fazla savaşçı hayatını kaybetti. Doğrudan Körfez krizinin bir yansıması olarak çıkan bu çatışmalar, her an patlamaya hazır durumdaki İdlib'e de sıçradı. Suriye muhalefetine önemli isimlerden olan ve İdlib'de oldukça nüfuzu bulunan Abdullah el-Muhaysini'ye yönelik suikast girişiminin ardından muhalif gruplar arasında Halep kırsalında çatışmalar çıktı. Bu gruplar arasındaki alan mücadelesi ve yaşadıkları fikri ihtilaflar da Katar krizi ile birlikte somut olarak sahaya yansıdı. Bunun ötesinde krizin en çarpıcı yansımaları Fırat Kalkanı harekâtında yer almış olan muhalif gruplar arasında yaşandı. Farklı ülkelerin desteklediği ve Türkiye'nin bir çatı altında topladığı bu gruplar, hem kendi aralarında çatışmaya başladı hem de bunlar arasından küçük de olsa bazı gruplar Esed rejimine bazıları ise PYD'ye katılarak mevzilerini terk etti. Bu durumu fırsat bilen Esed rejimi ve YPG, hem Afrin civarında hem de Halep kırsalında saldırıya geçti.

Çok bariz bir şekilde meşru muhalefetin sonuna doğru gidilirken, Suriye'de topraklarını savunmaya çalışan muhalifler başka tercihlere zorlanmakta. Esed rejimi, DAESH veya YPG seçenekleri sunulan muhalifler açısından Körfez krizinin gelecek günlerde İdlib'deki yansımalarına ve diğer gelişmelere de dikkat etmek gerekir. Suudi Arabistan etkisinde olan muhalif gruplar ve diğer ülkelerin desteklediği gruplar arasındaki anlaşmazlıkların özellikle İdlib üzerinden Türkiye'yi de köşeye sıkıştırarak şekilde bazı yansımaları olması söz konusu olabilir.

Mevzuya Katar krizi bağlamında Suudi Arabistan'ın tutumu açısından bakıldığında önemli bir diğer ölçütün Yemen meselesi olduğu görülmekte. Arap Baharı ile başlayan gösterilerde Suudi Arabistan Yemen'de kendi isteği doğrultusunda kontrollü bir geçiş dönemi sağlamaya çalıştı. Buna rağmen ülkenin ekonomik ve güvenlik sorunlarından kaynaklanan sıkıntılar sonucunda radikal eğilimler arttı ve bu durum Yemen'de el-Kaide ve DAESH gibi aşırı grupların ortaya çıkmasıyla neticelendi. Bir şekilde ülkede kendilerine haksızlık yapıldığı hissine kapılan Zeydiler arasında -kısmen Suudi Arabistan'ın yanlış politikalarının bir sonucu olarak- Husi kimliği siyasallaştı. Bu aşırı fikirlerin, Husileri İran'ın Şii söylemi etrafına iterek İran'a yaklaştırdığını söylemek mümkün.

Suudi Arabistan'ın bu süreçte bazı büyük hatalar yaptığını da belirtmek gerekir. Zira ABD, başlangıçta her ne kadar Suudi Arabistan'ın oluşturduğu koalisyonu desteklediğini açıklamış olsa da Husi darbenin hemen akabinde dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Kerry yaptığı açıklamalarda taraflar arasında uzlaşmadan bahsetmiş ve iki tarafın siyasi süreci başlatması gerektiğini vurgulamıştı. Başka bir deyişle *de facto* durumun kabul edilmesi gerektiği belirtilmişti. Bu süreç, Yemen halkının keskin bir ayrıma giderek tekrar ortak bir yaşam kurma ihtimalini neredeyse yok etmesine ve İran'ın bölgedeki nüfuzunu arttırmasına sebep olmuştur. Ayrıca Batılıların yaptığı açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, sürecin Suudi Arabistan'a yönelik olarak -Türkiye'nin güney sınırlarında oluşturulmaya çalışılan terör kuşağı benzeri- bir kuşatma ve çevreleme politikasına dönüşebileceği de düşünülmektedir.

Bununla birlikte böyle bir senaryoda Suudi Arabistan Türkiye kadar şanslı olmayabilir. Zira iki ülkenin başta güvenlik aygıtları ve konseptler olmak üzere askerî, toplumsal, ekonomik ve kültürel performansları aynı değil; bu durumda da Suudi Arabistan'ın ödeyeceği bedelin çok daha ağır olacağı ortada.

Suudi Arabistan'ın Katar'a yönelik uygulamaları aynı sertlikle devam ederse şüphesiz bu durum İran'ın Körfez'deki etki ve nüfuzunu daha da arttıracaktır. Her ne kadar Katar'la Yemen arasında büyük sosyolojik ve kültürel farklılıklar olsa da Suudi Arabistan'ın bu tutumunu Katarlıların benimsemesini beklemek saflık olur. Yine bu denklemde Suudi Arabistan'ın da zımnen kabul edeceği üzere, İran'ı bölgede dengeleme açısından Türkiye önemli bir aktördür.

Bunlar dışında Suudi Arabistan'ın Katar krizi bağlamında Filistin'e de etki edeceğini belirtmek gerekir. Bunun ise gerek Trump'ın sponsorluğundaki barış görüşmelerine gerek Hamas konusuna gerekse de toplumsal ve ekonomik hayata yansımaları olacaktır.

Bütün bunlardan ayrı bir gelişme olarak, daha kriz henüz başlangıç seviyesindeyken bir süre önce Katar'ın bölgede konuşlandığı askerler denetiminde aralarında barış sağlanan Eritre ile Cibuti arasındaki sorunlar yeniden baş gösterdi. Katar'la tüm diplomatik ilişkilerini kesen Eritre, Katar'dan bölgedeki

askerlerini çekmesini istedi ve anlaşmazlık konusu olan bölgelere girdi.

Sonuç olarak Katar krizinin bölgeyi derinden etkileyebilecek bir gelişme olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte Suudi Arabistan'ın, başta Yemen olmak üzere Irak ve Suriye'de İran'ın nüfuzu bu kadar artmışken ve içeride hiç olmadığı kadar güvenlik riskiyle karşı karşıyayken, Katar gibi kendisine potansiyel müttefik bir ülke ile böyle yapay bir krizin içine girmesi hiç mantıklı görünmüyor.